

Meningsfyldte møder – om norsk-palæstinensisk kulturudveksling

Kim Boeskov

Denne artikel omhandler et musikpædagogisk projekt i den palæstinensiske flygtningelejr Rashedieh i det sydlige Libanon. Projektet er etableret af norske musikpædagoger i samarbejde med den palæstinensiske organisation Beit Atfal Assumoud, som driver projektet på sit socialcenter i Rashedieh. Musikprojektet tilbyder musik- og danseundervisning til børn og unge i alderen 7–20 år to dage om ugen. Undervisningen varetages af 3–5 palæstinensiske lærere og pædagoger og består af sammenspilsundervisning, hvor alle spiller sammen, og holdundervisning, hvor børnene deles op i instrumentgrupper. Om eftermiddagen stilles instrumenterne væk, og herefter tilbydes danseundervisning, hvor den traditionelle palæstinensiske dans *debke*, som stadig samler alle generationer på gulvet ved bryllupper og andre festlige lejligheder, læres og øves mens de lidt større børn ligeledes instrueres i forskellige koreografier. En central del af projektet er den kulturelle udveksling der finder sted mellem norske og palæstinensiske børn og unge. Hvert år besøger musikhøgskolestudenter fra Norges Musikkhøgskole projektet i Rashedieh som et led i deres uddannelse. De norske studerende medbringer det musikalske materiale og underviser mellem 50 og 60 palæstinensiske børn og unge fra lejren i fire dage. Den sidste dag afsluttes med en koncert, hvor palæstinensere og nordmænd optræder sammen for familie og venner. Tilsvarende har grupper af palæstinensiske unge flere gange i løbet af de sidste ti år besøgt venskabskoler i Norge og optrådt med og undervist i traditionel palæstinensisk musik og dans. Palæstinenserne bor hos norske værtsfamilier og indgår i familiernes liv, tager på udflugter, spiller, synger, danser og leger med norske børn og unge i løbet af de to uger opholdet varer. Undervejs får de ligeledes mulighed for at fortælle om deres eget liv og leveforholdene i flygtningelejren. Den seneste tur til Norge var i september 2012.

Nærværende artikel er en undersøgelse af disse kulturudvekslingsaktiviteter og er baseret på mine egne erfaringer fra et længere ophold i Libanon, hvor jeg arbejdede

som lærer i musikprojektet i Rashedieh. Med inspiration fra etnografiske metoder og antropologisk teori vil jeg forsøge at komme nærmere en forståelse af den betydning deltagelsen i kulturudvekslingen har for de palæstinensiske børn og unge, hvordan de forbinder de oplevelser de får i forbindelse med kulturudvekslingen, med deres liv generelt, og hvilken betydning aktiviteterne kan siges at have i den sociokulturelle kontekst deltagerne lever i.

Indenfor musikpædagogisk forskning er der i løbet af de seneste år kommet mere fokus på hvordan musik kan bruges til at skabe positive forandringer for mennesker, og meget af denne forskning har fået betegnelsen *community music*. Veblen og Olsson (2002) fremhæver nogle karakteristiske træk ved *community music*-projekter, bl.a. kan de siges at fokusere på aktiv musicering gennem musikudøvelse, improvisation og musikskabelse og betragte styrkelsen af deltagernes personlige og sociale velvære som lige så centralt som den musikalske oplæring. Derudover påpeger de at *community music*-projekter kan have til hensigt at inkludere udsatte individer og grupper i musikalske aktiviteter og bruge musik som et redskab til at fremme interkulturel accept og forståelse. Musikprojektet i Libanon kan med fordel forstås som et *community music*-projekt, hvor målet er at give en udsat gruppe af mennesker mulighed for at beskæftige sig med musik og derigennem skabe positive forandringer for de enkelte deltagere i den sociale sammenhæng de er en del af. Denne artikel skal ses som et bidrag til forståelsen af hvorledes beskæftigelse med musik potentielt kan skabe positive personlige og sociale forandringer for de deltagende.

Baggrund

De palæstinensiske flygtninges situation er kendetegnet af massive sundheds- og velfærdsproblemer knyttet til den store arbejdsløshed blandt palæstinenserne, befolkningstætheden i lejrene og den generelle usikkerhed forbundet med tilværelsen som flygtning med begrænsede rettigheder og muligheder (Chaaban m.fl., 2010). Palæstinenserne i Libanon kan ikke rejse frit. For statsløse flygtninge er det stort set umuligt at få visum til Europa med mindre man kan påvise tætte familieforhold til europæiske statsborgere, og selv i denne situation er det vanskeligt og besværligt at opnå visum. For udlændinge er det ligeledes vanskeligt at komme ind i flygtningelejren. Rashedieh ligger afskåret fra omverdenen, og eneste mulighed for at komme ind er gennem et libanesisk militærcheckpoint, hvor en særlig tilladelse kræves. For palæstinenserne gør alle disse forhindringer kulturudvekslingen til en del af en større fortælling om undertrykkelsen af palæstinenserne i Libanon og deres begrænsede

rettigheder og magtesløshed i forhold til at ændre situationen. Palæstinenserne oplever derudover at verden omkring dem er ligeglad med deres lidelser, og betegner sig selv som 'de glemte palæstinensere' (Hanafi, 2008). Derfor er et kulturudvekslingsprojekt af stor betydning for palæstinenserne. Den kontakt med omverdenen som projektet giver mulighed for, betragtes i høj grad som en chance for at fortælle om de forhold de palæstinensiske flygtninge lever under, og fremme 'den palæstinensiske sag', som kort fortalt omhandler befrielsen af Palæstina og flygtningenes mulighed for at vende tilbage. De unge palæstinensere som deltager i kulturudvekslingsaktiviteterne i Norge, oplever sig selv som repræsentanter for palæstinenserne som folk og indtager således en vigtig rolle forbundet med en vis status. En rejse til det forjættede Europa må betragtes som en stor begivenhed i de unges liv, ligesom de norske studerendes besøg i Rashedieh hvert år er en særlig og festlig begivenhed for palæstinenserne.

Feltarbejde og interviews

I perioden februar til december 2012 boede jeg sammenlagt otte måneder i Libanon, hvor jeg arbejdede som musikpædagog i musikprojektet i Rashedieh. Her deltog jeg i de ugentlige musikaktiviteter og underviste og spillede sammen med både børn og voksne i musikprojektet, og i løbet af denne periode fik jeg også mulighed for at deltage i og observere kulturudvekslingsaktiviteter, både i Rashedieh og i Norge (hhv. april og september 2012). For mig var det tydeligt at mærke hvordan kulturudvekslingsaktiviteterne blev set som noget ganske særligt af palæstinenserne. Der var en helt særlig energi i projektet både blandt børn og voksne når nordmændene var på besøg, og der blev talt om disse besøg i lang tid både før og efter. På mange måder oplevede jeg kulturudvekslingsaktiviteterne som kernen i musikprojektet idet de ugentlige musikaktiviteter og hverdagen i projektet var orienteret mod disse. Det materiale vi spillede i ugerne op til besøget, var musik vi gerne ville spille for de norske studerende, og efter besøget spillede vi de sange som de norske studerende havde lært os. På samme måde var de sidste måneder op til afrejsen til Norge præget af intens øvning for dansegruppen, der skulle have de sidste trin på plads. Den store betydning som disse aktiviteter tydeligvis har for musikprojektet som helhed, gav mig lyst til at undersøge hvordan de palæstinensiske deltagere forstår disse aktiviteter, og hvad de oplever som særligt betydningsfuldt. I forbindelse med mit ophold i Libanon og med udgangspunkt i etnografiske metoder (Hastrup, 2003) har jeg forsøgt at få del i – eller i hvert fald forståelse for – de kulturelle erfaringer (Hasse, 2003) som de

palæstinensiske deltagere deler, og som danner grundlag for den måde de forstår og fortolker ord og handlinger, herunder kulturudvekslingsaktiviteterne.

Et par bemærkninger må gøres om min egen position i den sociokulturelle kontekst. Som vesterlænding er min tilstedeværelse i flygtningelejren ladet med betydning for palæstinenserne. Jeg er en repræsentant for 'verden udenfor', den verden som palæstinenserne oplever har glemt dem og deres kamp for at kunne vende tilbage til deres land. Derudover repræsenterer jeg i deres øjne, uafhængigt af om dette stemmer overens med virkeligheden, de vestlige organisationer som de palæstinensiske samarbejdspartnere er økonomisk afhængige af for at kunne drive deres aktiviteter. Disse forhold spiller muligvis ind på den måde informanterne italesætter projektet over for mig, og et kritisk blik på kulturudvekslingens eventuelle bagside er derfor også nødvendigt.

Som i andre undersøgelser der benytter sig af antropologiske metoder, er der også etiske problemstillinger forbundet med denne. Som antropolog er man primært til stede i felten for at generere ny viden. Adgangen til denne viden sikres ved for en tid at dele liv og oplevelser med lokale informanter. Det er igennem relationen mellem antropolog og informant at ny antropologisk viden kan skabes. Denne kendsgerning indeholder imidlertid et etisk dilemma for antropologen: Informanterne bliver til et redskab for antropologen og dennes ambitioner om at opnå viden, og en mere eller mindre skjult dagsorden sniger sig ind i det sociale samspil. Det er imidlertid ikke kun antropologen der bruger informanterne som redskab til sine egne formål, også informanterne kan have dagsordener og hensigter med at indgå i relationen til antropologen. I løbet af mit feltarbejde i Libanon er jeg ofte blevet takket for min tilstedeværelse i flygtningelejren. Ikke kun fordi jeg gør et stykke arbejde som musiklærer, men også fordi der ligger en forventning om at jeg ved at få indsigt i palæstinenserne's leveforhold og problemer kan skabe øget opmærksomhed om palæstinenserne's situation når jeg vender hjem til Danmark. Ligesom jeg bruger informanterne til at skaffe viden om forhold som jeg er interesseret i, forsøger informanterne at bruge mig til at promovere deres egen sag. Som antropolog i felten må man være loyal overfor de dagsordener og problemer som er vigtige for informanterne. Denne loyalitet er nødvendig for at kunne indtage en accepteret plads i det sociale, f.eks. forventer palæstinenserne at jeg er på 'deres side' i konflikten med Israel, og min blotte tilstedeværelse i flygtningelejren er for dem en bekræftelse af min sympati med palæstinenserne (Buch, 2009). Men loyaliteten over for palæstinenserne's dagsordener og problemer er også nødvendig fordi disse er en del af forudsætningerne for den meningsskabelse der finder sted i den sociokulturelle kontekst. Når jeg i min analyse bruger et begreb som *modstandskamp* (i forståelsen *kamp mod Israel*), er det således ikke for at indtage en bestemt position i den komplekse Israel-Palæstina konflikt. Det er imidlertid virkeligheden

for mine informanter at de er part i denne konflikt, og de kulturudvekslingsaktiviteter de deltager i, får en del af deres betydning ud fra dette faktum.

I denne undersøgelse er informanterne anonymiseret. De har alle frivilligt indvilget i at deltage i undersøgelsen og er blevet oplyst om undersøgelsens indhold, formål og udbredelse.

Interviews

Feltarbejde og observation af kulturudvekslingsaktiviteterne danner en nødvendig baggrund for forståelsen af den sociale verden som de palæstinensiske deltagere bevæger sig i, men for at få indblik i de oplevelser, erfaringer og følelser informanterne selv forbinder med deltagelse i aktiviteterne, har jeg anvendt semi-strukturerede interviews (Kvale, 1997; Merriam, 1998). Jeg har afholdt to gruppeinterviews, det ene med tre drenge i alderen 15–17 år; det andet med to piger på 15 og 16 år, der alle har deltaget i kulturudvekslingsaktiviteter både i Norge og i Rashedieh. Flere deltagere i musikprojektet opfyldte dette kriterium, men valget faldt på netop disse informanter fordi de er de mest stabile i projektet og for det meste deltager i musikaktiviteterne i Rashedieh hver fredag og søndag. De er således udvalgt ud fra praktiske hensyn, men antages at være repræsentative for gruppen som helhed.

Som interviewform valgte jeg gruppeinterviewet, som skønnes at give informanterne tryghed idet de er sammen med kammerater i interviewsituationen. Samtidig giver det forskeren mulighed for at observere den interaktion der er mellem informanterne, og måden de eventuelle divergerende opfattelser af samme spørgsmål forhandles mellem dem. En ulempe ved denne interviewform kan være at bestemte synspunkter der ikke anses for legitime i det sociale spil mellem informanterne, undertrykkes. Buch (2009) påpeger på baggrund af et feltarbejde i de besatte palæstinensiske områder på Vestbredden at der kan være bestemte standardhistorier som er socialt acceptable, og som informanterne vil være tilbøjelige til at reproducere, selvom deres personlige følelser måske er mere nuancerede. I interviewene kom det da også frem at de unge palæstinensere føler det som en pligt at være gode forbilleder og opføre sig eksemplarisk mens de er i Norge, idet de opfatter sig selv som repræsentanter for det palæstinensiske folk. Den samme pligtfølelse gør sig muligvis også gældende i interviewsituationen, og informanterne lægger derfor sandsynligvis også vægt på de ting som de føler at de har 'pligt' til at fokusere på. Selv om det på denne måde kan være svært at vise de individuelle nuancer i informanternes oplevelse af deltagelsen i kulturudvekslingen, kan undersøgelsen imidlertid vise noget om hvilke fortolkningsmuligheder der er tilgængelige for informanterne i den sociokulturelle kontekst de er en del af. Undersøgelsen giver således ikke kun indblik i deltagernes

personlige erfaringer *eller* de fortolkningsmuligheder den sociokulturelle kontekst stiller til rådighed for deltagerne, men begge dele i en sammenvævet enhed. Det er imidlertid et vilkår for al meningsdannelse at den både har at gøre med personlige og individuelle erfaringer og større sociale og kulturelle erfaringer.

Interviewene indledtes med en kort videofilm med klip som jeg har optaget fra kulturudvekslingen. Filmen viser informanterne i forskellige situationer både i Rashedieh og i Norge, og i interviewsituationen fungerede den som *stimulated recall* (Lyle, 2003), en metode der stimulerer informanternes hukommelse om bestemte begivenheder så de får mulighed for at komme i kontakt med de følelser der er knyttet til de interessante situationer. Denne metode er specielt relevant fordi nogle af situationerne lå et halvt år tilbage i tiden fra interviewtidspunktet (oktober 2012). Stimulated recall rummer dog den fare at gennemsyn af videoen bringer ny viden til informanterne som ikke var tilgængelig for dem før. På grund af afstanden til oplevelsen og muligheden for at se sig selv udefra kan den oprindelige oplevelse ændres for informanterne og blive til noget andet end det den var. Interviewet er i denne sammenhæng imidlertid ikke kun møntet på at forstå hvordan oplevelsen var, men også hvordan informanterne på et senere tidspunkt opfatter deres oplevelser med kulturudvekslingen. Ikke bare oplevelserne i sig selv er interessante, men ligeledes de senere tolkninger af disse oplevelser.

Interviewene blev afholdt med tilstedeværelse af en tolk der oversatte informanternes svar fra arabisk til engelsk. Enkelte af informanternes svar blev afgivet direkte på engelsk, men de blev fra begyndelsen opfordret til at tale på arabisk så de kunne udtrykke sig som de ville uden sproglige begrænsninger. Tolkens var på forhånd informeret om undersøgelsens interesseområder og temaer og havde fået udleveret en interviewguide med relevante spørgsmål som kunne danne udgangspunkt for samtalen. Tolkens er en lokal palæstinenser der bor i Rashedieh, og derfor på forhånd kendte både lidt til projektet og også til informanterne, idet hun tidligere har været ansat på informanternes skole. Informanterne virkede på ingen måde påvirkede af tolkens tilstedeværelse, men fortalte tilsyneladende frit og åbent. Selve interviewet fik jeg selv i høj grad mulighed for at styre da tolken oversatte informanternes svar med nogle minutters mellemrum. På denne måde blev jeg med jævne mellemrum opdateret om samtalens drejning og kunne formulere uddybende spørgsmål. Interviewguiden var formuleret på baggrund af mine egne oplevelser i feltarbejdet og med kulturudvekslingsaktiviteterne. I løbet af mit ophold i Libanon har jeg lært informanterne at kende, og jeg har fået en større forståelse for deres liv og den sociale og kulturelle kontekst de lever i. Denne viden har jeg taget med i observationen af informanternes deltagelse i kulturudvekslingsaktiviteterne, og de 'forbløffelser' (Fink-Jensen, 2012; Hastrup, 1992) jeg er stødt på i disse observationer, og som jeg efterfølgende har

beskrevet i mine noter, har dannet udgangspunkt for formuleringen af spørgsmålene. Interviewene blev optaget på video og kunne således genses senere under tilstedeværelse af tolken. Her blev informanternes udsagn oversat grundigere, og eventuelle tvetydigheder eller uklarheder blev identificeret og diskuteret. Direkte citater fra interviewteksten er formuleret på engelsk i samarbejde med tolken.

Et antropologisk perspektiv

I dette afsnit vil jeg præsentere de teoretiske perspektiver som jeg baserer mine iagttagelser på. Undersøgelsen er inspireret af antropologisk forskning, ikke bare i forhold til det metodiske, men også i forståelsen af kulturudvekslingsaktiviteternes rolle i musikprojektet og deres betydning for de palæstinensiske deltagere. Udgangspunktet tages i den *symbolske antropologi* (Ortner, 1984) og to af denne antropologiske retnings førstemænd, nemlig amerikanske Clifford Geertz og britiske Victor Turner.

Kulturudvekslingen som en kulturel praksis

Ifølge Geertz (1973) kan mennesket forstås som et meningsskabende væsen indfanget i et væv af betydning som han selv har spundet. Fokuset for den geertzianske antropologi er hvordan kulturelle symboler «shape the way actors see, feel and think about the world» (Ortner, 1984, p. 129), med andre ord hvordan de kulturelle aktører ved hjælp af kulturens symboler opfatter og forstår deres omverden. Et symbol er ifølge Geertz ethvert objekt, enhver handling, begivenhed, kvalitet eller relation der tjener som udtryksmiddel for en idé eller forestilling (Geertz, 1973). Medlemmerne af en given kultur er konstant involverede i at lægge mening og betydning ind i kulturens symboler og tegn. Kulturen er offentlig, og aktørerne er gennem forhandling i det sociale altid midt i en betydningsskabende proces (ibid.). Et symbol tolkes ikke nødvendigvis på samme måde af alle aktører, og netop denne spænding mellem fastlagte betydninger og individuelle variationer betyder at kulturen konstant er under forandring. Geertz betragter kulturen som en tekst som er under udarbejdelse. Medlemmerne af kulturen producerer, nyfortolker og rekonstruerer denne tekst, og de nye læsninger medfører nye fortolkninger i en kontinuerlig proces (ibid.). Teksten eller dele af teksten bruges af de kulturelle aktører til at skabe mening og sammenhæng i deres liv (Wilken, 2006).

Kunstneriske praksisser kan ifølge Geertz netop ses som et udtryk for denne kontinuerlige meningsforhandling. Kunsten i et samfund eller et lokalt fællesskab kan betragtes som en måde at udtrykke det der ellers ikke kan udtrykkes, men som alligevel er betydningsfulde sandheder om fællesskabet (Geertz, 1983). Kunsten «materialize a way of experiencing, bring a particular cast of mind out into the world of objects, where men can look at it.» (ibid. p. 99). Det er centralt for forståelsen af de palæstinensiske flygtninge at de kulturelle udtryk som f.eks. traditionel musik og dans af palæstinenserne selv bliver betragtet som værende et betydningsfuldt udtryk for den palæstinensiske identitet – en identitet som de oplever er under pres pga. det eksil de lever i. De kulturelle symboler har at gøre med nogle meget dybtliggende oplevelser af at være palæstinenser, at være flygtning og at længes efter sit hjemland, og gennem dansen og musikken bliver disse dybe sandheder udtrykt og erfaret på en betydningsfuld måde. I forbindelse med kulturudvekslingen indgår disse kulturelle symboler i en alternativ social ramme, hvor nye aktører og nye kulturelle symboler bliver en del af den kontinuerlige meningsforhandling. Med Geertz kan vi således forstå kulturudvekslingen som en særlig kulturel praksis der giver deltagerne mulighed for at udtrykke deres egen kulturelle identitet ved hjælp af de symboler der indgår i kulturudvekslingen. Denne undersøgelses centrale spørgsmål bliver dermed hvilken betydning deltagelsen i den alternative kulturelle praksis har for de palæstinensiske deltagere, og hvordan de bruger den alternative sociale ramme til at skabe eller opretholde en oplevelse af mening i tilværelsen.

Kulturudvekslingen som en rituel praksis

I dette studie ønsker jeg imidlertid også at inddrage et andet perspektiv der tillader os at forstå kulturudvekslingen som en *rituel* praksis. Victor Turner har i sine kulturstudier beskæftiget sig indgående med ritualer og den måde rituelle handlinger bruges til at skabe sammenhæng og mening i en social struktur. Turner (1969) observerede under sine feltstudier at rituelle handlinger ofte havde at gøre med en krise eller konflikt i den sociale kontekst. Rituelle handlinger kan ses som en måde at genskabe balance i tilværelsen og dermed gøre den meningsfuld. Et eksempel kunne være et samfunds juridiske system. En kriminel handling kan ses som et brud på den sociale orden, en ubalance i systemet. Når en kriminel stilles for en domstol, udøves et ritual som gør det muligt for samfundets medlemmer at opretholde en følelse af retfærdighed og dermed genoprette balancen. Sådanne rituelle processer, hvad enten de er af juridisk, religiøs eller kunstnerisk karakter, kan ifølge Turner kaldes *refleksive*, idet de tillader en gruppe mennesker at undersøge, afbillede, forstå og derpå ændre sig selv og de strukturer de lever i (Turner, 1982, p. 75).

Turner (1969) forbinder rituel deltagelse med begrebet *liminalitet*. At være i liminaliteten vil sige at bevæge sig på kanten af det eksisterende, fri af de gamle sociale strukturer, men endnu ikke opslugt af nye. Turner beskriver denne tilstand som værende «betwixt and between» (ibid. p. 95) – midt imellem eller i overgangen mellem to eksistensmodi. I denne liminalitetsfase skabes for de deltagende personer potentielt en tilstand af *communitas* (ibid. 96ff), et særligt socialt felt som kan siges at være uden for tid og sted og uden for de normale sociale strukturer. *Communitas* kan beskrives som en oplevelse af eksistentiel karakter, en erfaring af helhed og integration mellem individ og omverden præget af lighed og fællesskab (Turner, 1969; 1974). *Communitas* har transformativt potentiale, idet den skaber alternativer til den eksisterende sociale struktur i form af abstrakte kulturelle domæner, hvor nye former for social interaktion, værdier og symbolske repræsentationer bliver formuleret og udforsket. *Communitas* er ikke en permanent tilstand, men noget der opstår spontant i en dialektisk bevægelse med den sociale struktur der findes i en given kontekst. Det er en eksistensmodus som nås ved hjælp af kulturelle artefakter som en del af en kulturel proces, men som tilstand kan den ikke fastholdes ret længe ad gangen. På et tidspunkt vil den stivne og blive til social struktur, men *communitas* er samtidig det der giver nyt liv, og som tilbyder alternativer til disse sociale strukturer. For Turner er *communitas*-erfaringen en dynamisk kraft i menneskelivet, en katalysator for handling og forandring i den sociale virkelighed mennesket er en del af. De symboler og metaforer som bliver skabt i *communitas*-erfaringen, bliver redskaber til at forstå og forandre de nuværende sociale strukturer: «They incite men to action as well as to thought» (Turner, 1969, p. 129). Turners teori er interessant i denne sammenhæng fordi de palæstinensiske deltageres tilværelse er kendetegnet ved en langvarig social krise der placerer dem i en marginal position i den sociokulturelle kontekst de lever i. Som flygtninge er palæstinenserne tilværelse kendetegnet af ubalance og usikkerhed. Kulturudvekslingsaktiviteterne kan i denne sammenhæng ses som rituelle handlinger der potentielt skaber *communitas*-erfaringer for deltagerne, og dermed giver dem en oplevelse af mening, lighed og fællesskab.

Et antropologisk blik på en musikalsk praksis

Det antropologiske perspektiv fra Geertz og Turner bruges i denne artikel til at tematisere musikprojektet og herunder særligt kulturudvekslingsaktiviteterne som en kulturel og rituel praksis. Med henvisning til Geertz forstår jeg den musikalske praksis og de kulturelle udvekslingsaktiviteter der indgår heri, som en alternativ social og kulturel ramme, hvor deltagerne ved hjælp af de særlige kulturelle symboler der indgår i denne ramme, får mulighed for at forstå og fortolke deres egen tilværelse

på en ny måde. På grund af den liminale position som de palæstinensiske flygtninge befinder sig i, tematiseres disse kulturelle processer, med Turner som reference, som rituelle handlinger der muliggør *communitas*-erfaringer. Sådanne ritualer kan ifølge Turner bruges til at (gen)skabe en oplevelse af mening og sammenhæng i tilværelsen.

For at forankre denne forståelse af den musikalske praksis i den musikpædagogiske forskning vil jeg henvise til en musikpædagogisk forsker der har et lignende antropologisk perspektiv på den musikalske praksis. Christopher Small (1998) karakteriserer musik som noget mennesker *gør*, en menneskelig praksis af social og kulturel karakter – som *musicking*. For at forstå betydningen af den musikalske praksis må vi ifølge Small vende os mod den kulturelle proces i bred forstand hvor musikken finder sted. Når Small i sin bog *Musicking. The Meanings of Performing and Listening* fra 1998 beskriver betydningen af en koncert med et symfoniorkester, analyserer han derfor alle de kulturelle symboler og aktører der indgår i denne begivenhed, fra koncertbygningens udseende til den gestus dirigenten møder publikum med. Fokus er med andre ord rettet mod de kulturelle symboler, i geertziansk forstand, der indgår i den musikalske praksis. Den centrale analyseenhed for Small er selve den musikalske *performance*, en begivenhed af rituel karakter, hvor de kulturelle aktører og symboler interagerer, og hvor meningen skabes. I den musikalske performance udtrykkes, opleves, bekræftes og fejres de relationer som deltagerne opfatter som de *ideelle relationer* «between person and person, between individual and society, between humanity and the natural world and even perhaps the supernatural world» (Small, 1998, p. 13). Smalls begreb om ideelle relationer ligger tæt op af Turners *communitas*-begreb, som netop er udtryk for en kollektiv erfaring af fællesskab og enhed og et alternativ til de 'normale' sociale strukturer. For begge er det performative aspekt centralt. Det er ved selve deltagelsen i musikken eller ritualen at *communitas*-erfaringen bliver nærværende, det er her de ideelle relationer kan opleves.

Smalls forståelse af den musikalske praksis kan således på mange måder siges at være en musikpædagogisk overbygning til den symbolske antropologi. Den musikalske mening skabes i interaktionen mellem de kulturelle symboler og aktører der indgår i den musikalske praksis, og deltagelsen i den musikalske performance skaber potentielt *communitas*-erfaringer eller, med Smalls udtryk, oplevelsen af ideelle relationer. Med dette teoretiske udgangspunkt vender jeg mig nu mod kulturudvekslingsaktiviteterne, eller rettere sagt mod de palæstinensiske deltageres forståelse af disse aktiviteters betydning.

Empiri

I dette afsnit fremlægges interviewene med de palæstinensiske deltagere, der som nævnt tog udgangspunkt i de konkrete begivenheder i kulturudvekslingen. I analysefasen viste der sig tre overordnede temaer: Kulturudvekslingen blev for det første beskrevet som en mulighed for at *opleve sig selv på en ny måde*, for det andet som en mulighed for at *opleve følelser af fællesskab og anerkendelse* og for det tredje som en måde at *kæmpe for den palæstinensiske sag*.

At opleve sig selv på en ny måde

Under opholdet i Norge bor de palæstinensiske unge hos norske familier og bliver en del af disse familier, og netop dette aspekt af turen har gjort særligt indtryk. Flere af informanterne mener at det bedste ved turen var at bo hos de norske familier, som behandlede dem godt, og som de knyttede sig til. Informanterne sammenligner forholdene i Rashedieh med forholdene i Norge. De giver eksempelvis udtryk for at de norske børn virker mere rolige og disciplinerede og derfor også mere lærenemme. Denne forskel bliver begrundet med de forskellige levevilkår i Norge og i Rashedieh. De to steder bliver generelt beskrevet i modsætningspar: ordentligt/rodet, rummeligt/trængt, åbent/lukket, rent/beskidt, muligheder/intet arbejde, natur/affald, følelse af velvære/sygdom. Oplevelsen af den store forskel i leveforhold mellem Norge og Rashedieh som bliver udtrykt i disse modsætningspar, får palæstinenserne til at føle sig som 'andre mennesker' under opholdet i Norge. Denne følelse af at blive et andet menneske er knyttet til oplevelsen af en anden måde at leve på, hvor mennesker behandler hinanden bedre, møder til tiden, deltager i 'systemet' og holder af at arbejde. I Norge oplever de unge ligeledes en anden frihed. De kan gøre ting de ikke har mulighed for i Libanon, f.eks. overnatte sammen med vennerne, tage på udflugter og bruge meget tid sammen med hinanden. Opholdet i Norge giver således palæstinenserne mulighed for at erfare en måde at leve på som ikke er mulig i Rashedieh.

Muligheden for at opleve sig selv på en ny måde er også knyttet til de nye roller som palæstinenserne udfylder. I løbet af de to uger de unge var i Norge, underviste de i traditionel palæstinensisk dans og musik i mange forskellige sammenhænge, bl.a. på en grundskole, et gymnasium og i en folkemusikforening. Informanterne beskriver i interviewene hvordan de trives i rollen som instruktør. De befinder sig godt i den, ønsker ikke at gå hjem og kan lide de børn de underviser, som de anser for at være dygtige og lærenemme. Flere af deltagerne føler at de har udviklet sig personligt pga. det ansvar de har fået, f.eks. for at undervise norske børn i traditionel palæstinensisk dans:

Dreng 1: Even our personalities are changed a lot. (...) We learned how to hold a responsibility. Our personalities grow from this, we feel more mature. This is the most important thing we have learned.

Gennem det stigende ansvar for den pædagogiske praksis får de unge palæstinensere mulighed for at deltage i det sociale på en ny og betydningsfuld måde. Ved andre lejligheder er det ikke som undervisere, men som performere i forbindelse med danseforestillinger, hvor deltagerne optræder med traditionel palæstinensisk dans på skoler og offentlige pladser, at disse nye sociale roller kan udforskes. De palæstinensiske deltagere er generelt stolte over at få mulighed for gennem performance og undervisning at optræde som repræsentanter for den palæstinensiske kultur.

Oplevelse af fællesskab og anerkendelse

Palæstinenserne betragter sig selv som et 'glemt' folk, men mødet med nordmændene udfordrer denne oplevelse. Nordmændene behandler palæstinenserne som et ligeværdigt folk:

Pige 1: They treat us very good and they said you are beautiful¹, and not like the people who say, we are not good people, the world says Palestinian are not good, they [the Norwegians] say you are good. (*sagt på engelsk*)

Oplevelsen af ligeværd og fællesskab er også i høj grad til stede når grupper af norske studerende besøger Rashedieh. Selve besøget er en stor begivenhed som børnene og de unge i musikprojektet ser frem til på forhånd. Informanterne beskriver de norske studerende som forstående, rolige og venlige, og de lægger særligt mærke til den måde nordmændene underviser på. De palæstinensiske børn og unge er vant til den meget autoritære undervisningsstil fra UNRWA-skolerne², og den skandinaviske pædagogiske stil som de norske studerende praktiserer, gør derfor et stort indtryk på deltagerne. En af informanterne beskriver hvordan hun særligt kunne lide én af de studerende fordi han gav 'highfives' til sine elever efter gennemspilning af en af sangene. Et 'highfive' må netop forstås som et tegn på anerkendelse – et «godt gået» – og den pædagogiske praksis kan derfor siges at underbygge de palæstinensiske

---

1 Ordet "beautiful" skal i denne sammenhæng ikke forstås som en beskrivelse af en persons udseende, men derimod som en beskrivelse af personens karakter, som et smukt og godt menneske.

2 FN-organisationen UNRWA har ansvaret for de palæstinensiske flygtninge og driver blandt andet skoler og hospitaler i flygtningelejrene.

deltageres generelle oplevelse af anerkendelse og ligeværd som gennemsyrrer relationen til nordmændene.

Også det musikalske materiale som de norske studerende introducerer i projektet under besøget i Rashedieh, bliver tolket som symboler på anerkendelse og fællesskab. En af informanterne beskriver hvilke sange hun særligt husker fra det sidste besøg, og det er bemærkelsesværdigt at musikken tiltaler hende på grund af indholdet af teksten og det som sangen kommer til at symbolisere i forhold til projektet.

Fig 1: I like Come together and L-O-V-E. Come together means to be together like the Norwegians and the Palestinians are together and the song L-O-V-E is about the fact that we love each other, there is no difference between us and them. (...) The songs have a very nice meaning.

Musikkens mening understreges i den afsluttende koncert, hvor nordmænd og palæstinensere sammen fremfører disse sange på scenen foran familie og venner.

Det har stor betydning for informanterne at de studerende fra Norge tager del i deres liv og i deres kultur og traditioner. Det kom konkret til udtryk ved sidste års besøg, hvor de norske studerende ved den afsluttende koncert optrådte med en debke-dans iført traditionelt palæstinensisk tøj.

Fig 1: We taught them debke and they accept that they learn debke and they want it. And they wear our clothes because they like to wear our clothes and because they want to be like us, not only dancing debke but also wearing our clothes. This means a lot to me because the Palestinian traditions mean a lot to us.

Informanten lægger vægt på at de norske studerende ønsker at lære og udøve de palæstinensiske kulturelle symboler, her repræsenteret ved den palæstinensiske dans. Med denne gestus viser de, ifølge informanten, at de ønsker at være som palæstinensere, med andre ord at de anerkender dem og betragter dem som ligeværdige.

At kæmpe for den palæstinensiske sag

De unge palæstinensere ser både undervisning og danseforestillinger som en måde at repræsentere palæstinenserne og fremme den palæstinensiske sag:

Fig 1: When I teach somebody my Palestinian traditions (...) I feel very proud with myself and at the same time I am very happy because I spread

the Palestinian traditional dance to the world, for them to know about us and to change their opinion towards the Palestinians.

At lære palæstinensisk musik og dans at kende er for informanterne lig med at lære palæstinenserne som folk at kende. Kulturudvekslingen giver deltagerne en mulighed for at gøre noget af betydning og deltage i kampen mod undertrykkelsen, en kamp som de politiske ledere ifølge denne informant ikke kæmper:

Dreng 2: We do something that the prime ministers and the president can't do. We fight for our case, but the prime minister does nothing.

Fremvisningen af de palæstinensiske traditioner bliver betragtet som en fremvisning af den palæstinensiske identitet. Ved at undervise i disse traditioner viser palæstinenserne at de eksisterer, og denne synliggørelse bliver betragtet som betydningsfuld:

Dreng 3: [To be a teacher for a group] is nice because it shows our identity, that we exist, that we have a home and traditions. This is very important to us and to our case.

Informanterne lægger vægt på at fremvisningen af den palæstinensiske kultur for et internationalt publikum vil bidrage til at skabe mere respekt omkring palæstinenserne, hvilket de har brug for i forhold til verdenssamfundets opbakning til deres sag. Enkelte af de unge beskriver det at undervise i palæstinensisk kultur som en pligt, noget de gør fordi de er palæstinensere og derfor har pligt til at kæmpe mod undertrykkelsen. Denne pligtfølelse er også knyttet til organisationen Beit Atfal Assumoud og musikprojektet som helhed, som de unge ligeledes repræsenterer på denne tur. Ved at gøre et godt indtryk, være dygtige dansere og opføre sig ordentligt mener de at de kan være med til at sikre at projektet fortsætter og måske ligefrem udvides til at omfatte andre projekter – til gavn for palæstinenserne generelt.

Kulturudvekslingen giver også deltagerne mulighed for på et personligt plan at udtrykke sig om deres tilværelse. I mødet med en gymnasieklasse i Norge fik palæstinenserne mulighed for i mindre grupper at fortælle de norske elever om leveforholdene i flygtningelejren, og en af informanterne beretter hvordan han følte at der var for lidt tid til at tale om disse ting:

Dreng 2: We talked a lot but we needed more time to talk about a lot of things (...) because there are unlimited things to talk about. When a person suffers

he can't talk to anyone about it all, because he needs a lot of time. (...) The youth from the camp need opportunity to talk more [about the suffering].

Det betyder noget for denne informant at fortælle om sin situation, men han er bange for at tage hele taletiden. Han vil også gerne have at hans venner skal have tid til at udtrykke deres synspunkter. Muligvis oplever informanten en form for terapeutisk virkning ved at forklare udenforstående om sin egen situation, en virkning som han ønsker at kammeraterne også skal have mulighed for at få del i. Opholdet i Norge bliver således både på et personligt og et kollektivt plan en mulighed for de unge palæstinensere til at vise hvem de er, fortælle om deres liv og kæmpe for den palæstinensiske sag.

Opsummering

De palæstinensiske deltagere får gennem kulturudvekslingen mulighed for at opleve sig selv på en ny måde. Det gælder særligt opholdet i Norge, hvor deltagerne gennem oplevelsen af at bo hos norske værtsfamilier får et direkte indblik i en anden livsstil. Men denne oplevelse er også knyttet til de nye sociale roller som deltagerne får tildelt i Norge som instruktører i og performere af palæstinensisk musik og dans og dermed som repræsentanter for den palæstinensiske kultur.

Relationen til nordmændene bliver i flere henseender forbundet til følelser af anerkendelse, respekt og ligeværd. Deltagerne oplever det blandt andet i den måde nordmændene tager imod dem når de besøger Norge, men også i den pædagogiske praksis som de norske studerende praktiserer under kulturudvekslingen i Rashedieh. Selve musikken og de musikalske aktiviteter bliver tolket på samme måde, som symboler på anerkendelse og venskab.

Kulturudvekslingen bliver også forbundet til kampen for den palæstinensiske sag. Fremvisningen af de palæstinensiske traditioner kan ses som en måde at synliggøre undertrykkelsen af palæstinenserne. Kulturudvekslingen betragtes derfor som en form for modstandskamp af de palæstinensiske deltagere. I mødet med nordmændene får de palæstinensiske deltagere ligeledes mulighed for at fortælle om deres eget liv og tilværelsen som flygtninge, en oplevelse der betragtes som værdifuld og nødvendig.

Analyse

Kulturudvekslingen som alternativ meningsammenhæng

Ifølge Geertz (1973; Ortner, 1984) kan kulturen som nævnt ses som et mønster der former den måde vi opfatter os selv og verdenen omkring os på. Når de palæstinensiske deltagere under opholdet i Norge oplever at blive til 'andre mennesker', kan vi derfor forstå det som en oplevelse af at kulturudvekslingen i kraft af de kulturelle symboler, begivenheder og aktører der indgår i denne, udgør en alternativ scene for meningsforhandling. Med reference til Geertz' beskrivelse af kulturen som en tekst (Geertz, 1973; Wilken, 2006) kan vi forstå kulturudvekslingen som en mulighed for at palæstinenserne i interaktion med de norske deltagere kan genfortolke og omskrive dele af den kulturelle tekst der danner grundlaget for hvordan de opfatter deres egen tilværelse. De kulturelle symboler der indgår i kulturudvekslingen, og de nye sociale roller som palæstinenserne indtager i denne kontekst, bliver redskaber i denne proces.

Kulturudvekslingen er imidlertid ikke bare en ramme for 'det nye', men også for udøvelsen af palæstinenserne egne kulturelle symboler i form af den traditionelle palæstinensiske musik og dans. Som Geertz (1983) påpeger, kan kunstneriske symboler netop siges at udtrykke nogle dybe kulturelle erfaringer. De kulturelle symboler kan betragtes som et udtryk for den palæstinensiske identitet, og som et udtryk for en dybere erfaring af hvad det vil sige at være palæstinenser, og dermed også hvad det vil sige at være flygtning og i eksil. I kulturudvekslingen udøves disse kulturelle symboler i en alternativ social og kulturel ramme, hvor andre kulturelle aktører og symboler ligeledes påvirker den kontinuerlige meningsforhandling. Når de palæstinensiske kulturelle symboler udøves i kulturudvekslingen for, med eller af de norske deltagere, forbindes den palæstinensiske identitet til de følelser af anerkendelse og ligeværd som relationen til nordmændene på flere måder er kommet til at symbolisere for palæstinenserne. Denne positive opfattelse af palæstinensisk identitet og kultur står i skarp kontrast til palæstinenserne generelle opfattelse af deres egen identitet, særligt pga. den situation de palæstinensiske flygtninge befinder sig i. Tilværelsen i flygtningelejren er kendetegnet af marginalisering, både i det lokale libanesiske samfund, hvor palæstinenserne manglende rettigheder begrænser deres mulighed for at arbejde og uddanne sig, men også i verdenssamfundet, som palæstinenserne føler har glemt dem og deres krav om tilbagevenden til Palæstina. Kulturudvekslingen udgør et alternativ til denne marginalisering. Gennem kulturudvekslingen kan de palæstinensiske deltagere skabe en forbindelse til en *alternativ meningsammenhæng*, hvor generelle følelser af udelukkelse bliver udfordret af den invitation til fællesskab og fejring af den palæstinensiske kultur som kulturudvekslingen er udtryk for.

Musikaktiviteter som ligeværdigt mødested

Følelserne af anerkendelse og fællesskab virkeliggøres konkret i de musikalske aktiviteter som danner rammen om mødet mellem nordmænd og palæstinensere. Musikken tilbyder en ramme, noget at gøre sammen, som både palæstinensere og nordmænd anser for meningsfuldt. De sange, lege og danse som udgør musikaktiviteterne, bliver symboler på et venskab mellem nordmænd og palæstinensere, og i udøvelsen af musikken og dansen bliver det muligt for de palæstinensiske deltagere at erfare de følelser af ligeværd og anerkendelse som er knyttet hertil. Turners *communitas*-begreb (Turner, 1969; 1974) kan sættes i spil her: Palæstinenserens tilværelse er kendetegnet af et grundlæggende socialt brud der placerer dem i kanten af samfundet som en marginaliseret og udstødt gruppe. Musikaktiviteterne kan, når de anskues som rituelle handlinger i Turner'sk forstand, ses som en måde at skabe alternative meningsstrukturer præget af fællesskab, balance og enhed – *communitas*. Det performative aspekt er her centralt. Når norske og palæstinensiske unge fremfører musik *sammen*, skabes muligheden for at opleve en fælles mening. Musikken giver netop mulighed for at opleve et fællesskab der går på tværs af sprog, som netop er baseret på den fælles udøvelse. Når de norske og palæstinensiske deltagere spiller og danser sammen, udøver de sammen et (tvær)kulturelt ritual, og i denne performance skabes *communitas* i form af følelser af ligeværd og fællesskab. Det er således gennem den rituelle praksis, i den fælles udøvelse af de kulturelle ritualer, at forbindelsen til den alternative meningssammenhæng skabes. Med Small (1998) kan vi sige at den musikalske performance giver mulighed for at udforske de *ideelle relationer*, verden som den kunne være. Denne forbindelse mellem musikaktiviteterne og følelser af anerkendelse og ligeværd får potentielt også betydning i hverdagen i musikprojektet. De sange som de palæstinensiske deltagere har lært, og som anses for at være symboler på relationen til nordmændene, bliver en del af det fælles repertoire og lever videre i projektet. At spille disse sange kan være en måde at komme i kontakt med den betydning der er knyttet til kulturudvekslingsaktiviteterne, at (gen)skabe forbindelser til den alternative meningssammenhæng. De kulturelle symboler som nordmændene bringer med ind i kulturudvekslingskonteksten, bliver på denne måde vigtige ressourcer for oplevelsen af *communitas* i dagligdagen i musikprojektet.

At deltage i kampen

For de palæstinensiske deltagere er kulturudvekslingen som nævnt en mulighed for at kæmpe for den palæstinensiske sag. Deltagerne betragter fremvisningen af den palæstinensiske dans og musik som en fremvisning af deltagernes egen kulturelle

identitet. At undervise norske børn og unge i palæstinensisk musik og dans bliver således en måde at udbrede kendskabet til den palæstinensiske kultur og dermed en måde at kæmpe mod den oplevede undertrykkelse.

Palæstinenserne fastlåste situation som flygtninge har en altomfattende indflydelse på deres tilværelse, men generelt føler palæstinenserne sig totalt magtesløse i forhold til at ændre denne situation. For palæstinenserne udgør kulturudvekslingen en mulighed for at deltage i kampen og påvirke deres egen skæbne. Dette perspektiv er vigtigt at få med fordi det fremstår som betydningsfuldt for informanterne. Det introducerer imidlertid et politisk aspekt i kulturudvekslingsprojektet, hvilket vi som musikpædagoger ikke nødvendigvis er vant til at håndtere i vores arbejde. Det må imidlertid påpeges at palæstinensiske flygtninges blotte eksistens er politisk, og enhver kontakt – eller begrænsning af kontakt – med denne befolkningsgruppe vil have politiske implikationer. En grundigere diskussion af dette forhold er imidlertid ikke mulig inden for rammerne af denne artikel. Det centrale for denne undersøgelse er at påpege at informanterne gennem kulturudvekslingen oplever at kunne påvirke de sociale strukturer som palæstinenserne er fanget i. Informanterne lægger i interviewene vægt på at rejsen til Norge er noget særligt fordi de får mulighed for at fremme den palæstinensiske sag, noget der gør dem anderledes i forhold til de mennesker der lever i lejren, som ikke kan gøre noget. Palæstinenserne oplever kulturudvekslingsaktiviteterne som betydningsfulde begivenheder fordi de tilbyder en alternativ social og kulturel ramme, der giver deltagerne mulighed for at påvirke centrale forhold i tilværelsen der normalt er uden for rækkevidde. Kulturudvekslingen kan på denne måde siges at give deltagerne en oplevelse af handlekompetence i forhold til deres egen tilværelse, de bliver *aktører* i kampen for anerkendelse af det palæstinensiske folk, og det kan få betydning for deltagerne selvopfattelse og livskvalitet (Ruud, 1998).

Kritik

I dette afsnit vil jeg komme med et par bemærkninger om nogle kritiske perspektiver som ikke fremkom i interviewene med de palæstinensiske deltagere, men som alligevel er relevante at tage i betragtning. Disse omhandler hvorvidt kulturudvekslingen på afgørende områder også kan siges at rumme negative elementer for deltagerne. I mødet med nordmændene bliver deltagerne konfronteret med de store forskelle i levestandard, og disse forskelle kan synes vilkårlige og uretfærdige. Mens kulturudvekslingen på den ene side kan medføre positive erfaringer af anerkendelse og fællesskab, udstilles på den anden side de store forskelle mellem palæstinenserne og nordmændenes tilværelse. «The Norwegians have everything» som en af

informanterne sagde. Vi må være opmærksomme på at kulturudvekslingen potentielt også skaber negative følelser hos deltagerne.

Et andet aspekt der er værd at nævne, er det afhængighedsforhold til nordmændene som skabes gennem kulturudvekslingen. Det er min erfaring at musikprojektet i høj grad lever af kulturudvekslingen og relationen til nordmændene. Det er disse begivenheder der er af værdi og giver musikprojektet dets betydning. Jeg har under mit ophold i Libanon oplevet hvordan hverdagen i musikprojektet kan føles lidt 'tung', både for deltagere og lærere, når nordmændene er taget hjem, og hverdagen melder sig. Hvis kulturudvekslingen er det der giver musikprojektet dets værdi, også i den lokale kontekst i flygtningelejren, er der stor fare for at projektet vil forsvinde den dag relationen til nordmændene af den ene eller anden grund bliver brudt. Kulturudvekslingen kan derfor på en gang ses som musikprojektets største styrke og dets største svaghed.

Disse kritiske bemærkninger vedrører ligeledes spørgsmålet om hvorvidt og på hvilken måde musikprojektet overhovedet kan skabe varige positive personlige og sociale forandringer for deltagerne i den svære situation som flygtningetilværelsen er. Det er vanskeligt at se hvordan palæstinenserne selv skal kunne ændre de grundlæggende strukturer der begrænser deres frihed, rettigheder og mulighed for at leve et værdigt liv, eller hvordan musikprojektet på afgørende måder skal kunne bidrage til en ændring af disse forhold. Musikprojektet kan dog alligevel på afgørende måder ses som en katalysator for både personlig og social forandring. På det personlige plan bevirker de communitas-erfaringer som deltagelse i den musikalske praksis giver, at deltagerne midlertidigt oplever en tilstand af balance, enhed og fællesskab, eller med andre ord: en mening med tilværelsen. Musikprojektet kan ses som en særlig mulighed for deltagerne til at komme i kontakt med betydningsfulde følelser af accept og anerkendelse. Disse følelser, som på mange måder kan siges at være fraværende for de palæstinensiske deltagere i deres daglige liv, knyttes gennem kulturudvekslingen til bestemte kulturelle symboler, og gennem deltagelsen i den musikalske praksis får palæstinenserne adgang til disse alternative meningssammenhænge. Ifølge Even Ruud (1998) kan oplevelsen af sammenhæng og mening, som formidles gennem sådanne betydningsfulde oplevelser med musik, få indflydelse på deltagernes opfattelse af sig selv, opbygningen af identitet og oplevelsen af livskvalitet, hvilket en tidligere undersøgelse af projektet i Rashedieh også peger på (Ruud, 2011).

Hvorvidt musikprojektet på afgørende måder kan bidrage til forandringer på det sociale plan er imidlertid vanskeligere at se. En radikal ændring af de sociale strukturer som begrænser palæstinenserne mulighed for at leve et værdigt liv, synes uden for rækkevidde. Det er dog væsentligt at påpege at de palæstinensiske deltagere gennem kulturudvekslingen selv føler at de bidrager til kampen mod undertrykkelsen og

dermed til en forbedring af palæstinenserne situation. Hvorvidt disse oplevelser mere er udtryk for et håb end for erfaringen af reelle forandringer, vil jeg lade ligge her. De personlige forandringer, som både min undersøgelse og Ruuds tidligere studier af projektet sandsynliggør, kan imidlertid også siges potentielt at få konsekvenser for palæstinenserne sociale liv, idet deltagerne øgede oplevelse af mening, sundhed og livskvalitet også vil påvirke det sociale liv internt i flygtningelejren. De oplevelser af anerkendelse, glæde og livskvalitet som musikprojektet bidrager med, kan ses som meningsressourcer der kan bruges af deltagerne til at skabe forandringer i den omgivende sociale virkelighed. Musikprojektet kan på denne måde siges at rumme et potentiale både i forhold til personlige og sociale forandringer for deltagerne.

Konklusion

Mødet med nordmændene giver de palæstinensiske deltagere nogle særlige og enestående muligheder for oplevelse og skabelse af en mening, som kan ses som et alternativ til den mening de oplever til daglig som flygtninge i en lejr, hvor de føler sig afskåret fra og glemt af verden omkring dem. Kulturudvekslingen tilbyder de palæstinensiske deltagere en alternativ fortolkningsramme for deres eget liv. Gennem formidlingen af deres egen kultur til nordmændene oplever de følelser af accept, ligeværd og fællesskab, ligesom de selv får mulighed for at deltage i kampen mod de undertrykkende strukturer som de palæstinensiske flygtninge er underlagt. Den fælles musikalske praksis udgør et mødested for nordmænd og palæstinensere, og de palæstinensiske deltagere betragter både de kulturelle symboler som nordmændene bringer med sig, og de pædagogiske metoder de benytter sig af, som symboler på accept og fællesskab. I den fælles udøvelse af kulturelle ritualer får palæstinenserne mulighed for at opleve, udforske og fejre ideelle relationer, med andre ord, får de erfaringer af anerkendelse og fællesskab. Disse oplevelser kan siges at bidrage med mening og balance i en meningsløs og usikker tilværelse.

En afsluttende musikpædagogisk refleksion

Der er to forudsætninger for at forbindelsen til disse betydninger kan skabes, som er værd at understrege, særligt når projektet anskues fra en musikpædagogisk vinkel. De norske studerendes besøg i Rashedieh foregår over fire dage, og her får de palæstinensiske deltagere mulighed for at fordybe sig og arbejde intensivt med det musikalske materiale side om side med de norske studerende. Netop denne mulighed

for fordybelse i en fælles praksis er i mine øjne en væsentlig faktor i oplevelsen af en fælles mening. En anden væsentlig pointe er at det er gennem mestringen af det musikalske materiale at de palæstinensiske deltagere får mulighed for at føle ejerskab over den mening de oplever i mødet med nordmændene. Det er ved at kunne deltage på en adækvat måde i den fælles praksis og selv at kunne bidrage til udviklingen af denne praksis at de palæstinensiske deltagere bliver medskabere og aktører i den kontinuerlige forhandling af mening der foregår i den fælles praksis. Også efter kulturudvekslingen er afsluttet, er mestringsaspektet vigtigt. Ved at opleve hvordan man ved egen hjælp kan genskabe musikken, oplever deltagerne hvordan den mening der er forbundet med nordmændenes besøg, kan aktualiseres påny. Fordybelsen i og mestringen af det musikalske materiale vil potentielt give deltagerne øget ejerskab og øget tilknytning til de betydninger som forbindes til den musikalske praksis. Fordybelse og mestring er således vigtige pædagogiske pejlemærker i kulturudvekslingsaktiviteterne i musikprojektet i Rashedieh.

Litteraturhenvisninger

- Buch, L. (2009). Moralsk positionering. Feltarbejde i de besatte palæstinensiske områder. I Hastrup, K., Ed. *Mellem mennesker. En grundbog i antropologisk forskningsetik* (pp. 77–94). København: Hans Reitzels Forlag.
- Chaaban, J., Ghattas, H., Habib, R., Hanafi, S., Sahyoun, N., Salti, N., Syfert, K. og Naamani, N. (2010). *Socio-Economic Survey of Palestinian Refugees in Lebanon*. Beirut: American University of Beirut (AUB) and the United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (UNRWA).
- Fink-Jensen, K. (2012). *Forbløffende praksisser. En fænomenologisk undervisningsstrategi*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Geertz, C. (1983). *Local Knowledge. Further Essays in Interpretive Anthropology*. (Third Edition ed.). USA: Basic Books.
- Geertz, C. (1973). *The Interpretation of Cultures*. New York: Basic Books, Inc.
- Hanafi, S. (2008). Palestinian Refugee Camps in Lebanon: Laboratories of State-in-the-Making, Discipline and Islamist Radicalism. I Lentin, R., Ed. *Thinking Palestine* (pp. 82–100). London & New York: Zed Books.
- Hasse, C. (2003). Mødet. Den antropologiske læreproces. I Hastrup, K., Ed. *Ind i verden – en grundbog i antropologisk metode* (pp. 71–91). København: Hans Reitzels Forlag.

- Hastrup, K. (2003). *Ind i verden – en grundbog i antropologisk metode*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hastrup, K. (1992). *Det antropologiske projekt – om forbløffelse*. København: Gyldendal.
- Kvale, S. (1997). *Interview – en introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lyle, J. (2003). Stimulated recall: a report on its use in naturalistic research. *British Educational Research Journal*, 29(6), 861–878.
- Merriam, S. B. (1998). *Qualitative research and Case Study Applications in Education*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Ortner, S. B. (1984). Theory in Anthropology since the Sixties. *Comparative Studies in Society and History*, 26(1), 126–166.
- Ruud, E. (2011). Musikk med helsekonsekvenser. Et musikkpedagogisk prosjekt for ungdommer i en palestinsk flyktningleir. *Nordic research in Music Education, Yearbook vol. 12*, 59–80.
- Ruud, E. (1998). *Music Therapy: Improvisation, Communication and Culture*. Gilsum: Barcelona Publishers.
- Small, C. (1998). *Musicking. The Meanings of Performing and Listening*. Hanover: University Press of New England.
- Turner, V. (1982). *From Ritual to Theatre*. New York: Performing Arts Journal Publications.
- Turner, V. (1974). *Dramas, Fields, and Metaphors: Symbolic Action in Human Society*. Ithaca & London: Cornell University Press.
- Turner, V. (1969). *The Ritual Process. Structure and Anti-Structure*. New York: Cornell University Press.
- Veblen, K., og Olsson, B. (2002). Community Music. Toward an International Overview. I Colwell, R. og Richardson, C. P. , Eds. *The New Handbook of Research on Music Teaching and Learning* (pp. 730–753). USA: Oxford University Press.
- Wilken, L. (2006). Hvad er kulturvidenskab? I Pécseli, B., Ed. *Kultur og forståelse. Kulturvidenskab for de pædagogiske fag* (pp. 11–60). København: Hans Reitzels Forlag.